

ŠTO STRUČNJACI MORAJU?

TOMISLAV ŠOLA
Filozofski fakultet, Zagreb

RAZUMJETI?

SVIJET OKO SEBE

Djelovati, govoriti i odlučivati, a ne poznavati svojstva vremena u kojem se živi i djeluje, jedva je zamislivo. Ipak, kultura i muzeji (i ne samo oni), dugo su vremena imali povlasticu da se ne obaziru nužno na svojstva svijeta u kojem djeluju. Osim svojom tehnologijom, muzeji nisu sinkronizirani sa svijetom u kojem žive. Dokaz je za to njihova odsutnost među institucijama koje oblikuju stvarnost i budućnost. Ovo je vrijeme korjenito drukčije od svih prethodnih vremena po svim svojim značajkama: vrijeme bez velikih mitova (kao progres, npr.), vrijeme bez ideologija, vrijeme bez ravnoteže političkih i vojnih sila, vrijeme bez dominantnih stilova i trendova, vrijeme u kojem je dramatična promjena oblik svakodnevice, vrijeme potpune manipulacije svim dijelovima sustava života, vrijeme tjeskobe, vrijeme bez nade i vjere u društveni projekt itd.

PREDMET SVOJEG BAVLJENJA

Poznavanje vlastita akademskog područja uvjet je svakoga stručnog statusa i iskustva. Potpuno poznavanje zbirke koju ima u djelokrugu, neizostavan je uvjet dobra funkcioniranja muzeologa. Muzeolog ima transdisciplinarne sklonosti, ali tek kao stav prema drugim znanjima i iskustvima; od njega se očekuje potpuno stručno snalaženje bar u jednoj akademskoj disciplini koja je bit ili dio muzeja u kojem djeluje.

Budući da je predmet bavljenja većine muzeja neki oblik multidisciplinarnosti, muzeolog će, što školovanjem što praksom, morati saznati štošta iz:

- psihologije (zbog vrednovanja učinka na korisnike, posjetitelje i publiku)
- sociologije (zbog određivanja ciljnih grupa i potreba posjetitelja)
- filozofije (zbog razumijevanja mijenjajućih društvenih sintagmi)
- oblikovanja (jer mora surađivati s dizajnerom, scenografom, osvjeteljivačem, maketistom i fotografom)

- arhitekture (jer svaki arhitekt, pa i onaj koji je stručnjak za muzeje, mora imati jasne upute vezane uz stručni i radni proces)
- dramaturgije (jer mora imati bar grubu predodžbu o "priči" koju želi ispričati; muzeolog je često u položaju direktora pozornice koji uređuje teatarsku produkciju)
- povijesti znanosti (jer se mora znati orijentirati u cjelokupnome ljudskom iskustvu i mora biti sposoban smjestiti pojedinačna i specijalistična iskustva u opći kontekst)
- informacijske znanosti (da bi razumio prirodu informacija i način postupanja s njima; da bi razumio knjižničare i arhivare; da bi se snalazio u informatičkoj opremi i programima).

Nije potrebno isticati da muzeološka literatura i izobrazba nude nešto sublimiranih znanja iz svih navedenih područja sljedstveno eklektičnoj prirodi te discipline. Praksa muzeja, različita od muzeja do muzeja, uvijek će osnovu za svoje zahtjeve tražiti u načelnoj orijentaciji prema javnosti. Može se, naime, i konzervatorima u muzeju dogoditi da moraju izravno komunicirati s posjetiteljima. (1)

KONCEPT BAŠTINE

Fragmentirana baština podijeljena prema vlasništvu, institucijama, materijalu, veličini ili prema znanstvenim načelima jednako je fragmentirana u svijesti mogućeg korisnika. Muzeolog je mora shvaćati kao cjelovitu potrebu pojedinca, grupe ili zajednice; mora shvaćati da znanstvena i društvena važnost baštine proistječu iz čovjekove instinktivne potrebe za preživljavanjem, kao i iz društvene potrebe za kontinuiranjem iskustva u kojem zajednica prepoznaje svoj identitet. U svim pojedinostima to nije sasvim jednostavno znanje.

MEDIJ

Poznavanje muzejske ustanove, dijelova njezina radnog procesa i načina funkcioniranja, već je odavna prestalo biti lako svladivo. Muzej je sredstvo stručnog poslanja, i stoga ga treba poznavati. Virtuoze u glazbi prepoznamo najprije prema ulozi instrumenta: nema škripanja i neželjenih tonova, jer su virtuozi savršeni gospodari svojeg instrumenta. Poznavati alat znači izvući iz njega mogućnosti koje nevješt stručnjak ne poznaje. Većina današnjih kustosa poznaje mogućnosti informacijske tehnologije bolje od vlastitog muzeja.

DJELATNI KONTEKST

Za uspješan je rad potrebno: poznavanje društvene sredine, sustava snaga i odnosa među njima, poznavanje općih društvenih potreba, potreba zajednice, poznavanje organizacije društva, načina funkcioniranja administracije, poznavanje mogućih grupa koje su prirodni saveznici ili "razmjenjivači" usluga s muzejem itd.

KORISNIKE

Muzeolog nije samo "carer" nego i "sharer" (2), i zato mora znati s kim da podijeli, komu da dade što je namjerio. Kvaliteta svega u strategiji muzeja, od rekognosciranja terena (da spomenemo arheologe) do radionica i suradnje s posjetiteljima, ovisi o poznavanju korisnika. Kako bi bilo moguće napraviti plan rada a da se ne poznaje onoga kojem su akcije i namjeravani rezultati upućeni? Kako je moguće, recimo, odrediti ciljane grupe? Kako je moguće napraviti proračun muzeja ako se ne zna reakcija posjetitelja na program i njihov približan broj? Poznavanje korisnika proporcionalno je važnosti koja im se pridaje; najbolje je voljeti ih, jer to osigurava najveću mjeru poznavanja i stvara privrženost s njihove strane (Si vis amari ama! - Ako hoćete da vas vole, volite!). Uostalom, ljubav je najbolji pomagač kreativnog odnosa, a taj pak vodi u pravu stručnost.

POSJEDOVATI?

VOKACIJSKO ODREĐENJE

Vokacijsko je određenje smisao "poziva", onoga motivacijskog sklopa na emotivnoj osnovi koji je najplodniji temelj bavljenja bilo čime. Najuspješniji stručnjaci bili su vokacijski predodređeni za poslove kojima su se bavili.

MOTIVACIJU

Vokacijska predodređenost najbolji je razlog za bavljenje nekim poslom, ali većina stručnjaka nema tu vrstu motivacije. Drukčija motivacija može biti kroz društveni status, status u znanstvenoj ili stručnoj zajednici, ili pak, što je uvijek važeće i sve važnije mjerilo - materijalni status. Ugled je znanosti u opadanju ili stagnaciji, a i muzej se sve manje izvana percipira kao znanstvena ustanova *par excellence*. Ostaje, dakako, društveni ugled, ali on danas sve više pripada profesijama tijela. Materijalni je status oduvijek posljedica dvaju kombiniranih uzroka: društveno prepoznate odgovornosti odlučivanja i uloge u zarađivanju novca. Nijedna dvojba tradicionalnog kustosa nije u modernom dobu prepoznata kao odsudna ili bar bitna za društvenu zajednicu, a moderna povijest muzeja ne prepoznaje te ustanove kao važne u zarađivanju novca. Rješenje je boljšeg financijskog statusa muzejskih radnika prema tome: dokazati suprotno. Na sreću, razvoju okrenuti muzej, danas se afirmira kao društvu i njegovu razvoju važna ustanova pa, sljedstveno tome, postoji osnova za drukčiji društveni status muzeja. Materijalna posljedica statusa privući će ambicioznije kadrove u struku i stvoriti dodatni zamah prosperitetu.

SPOSOBNOST

Sposobnost je mjera sklonosti tijela i duha nekoj vrsti bavljenja. Osoba slabih sposobnosti javnog komuniciranja, slab je i nesretan komunikator u muzeju. Osoba nemirna i površna karaktera, koja bi možda obavljala posao pedagoga i organizatora posve dobro, može jedino biti skup i nepotreban "znanstveni" radnik u zbirci koja mu je povjerena.

TALENT

Talent je sposobnost kojom se otvaraju vrata vokacijske predodređenosti. Nije nužno da netko tko posjeduje talent za jezike postane prevodilac: njegov talent ga, uz odgovarajuće akademsko obrazovanje, može odvesti do mjesta vodiča u uglednoj muzejskoj ustanovi s međunarodnom posjetom. Talent za kustosa pomoći će mladoj osobi da brzo uoči važnost baštine i struka koje se njome bave. Talent za bavljenje prošlošću lako će omogućiti prihvaćanje raznih, čak i zahtjevnih, obveza jednog ambicioznog muzejskog posla. Bez talenta je moguće postati plesač flamenca, više ili manje uspješnom imitacijom. Za prave plesače flamenca, ples je način na koji misle i dišu; flamenco koji oni plešu ne može se naučiti imitiranjem; njima učitelj služi kao inspiracija i ubrzivač sazrijevanja. Kao i vrhunskim kustosima.

IDEALIZAM

Idealizam u struci jest uvjerenje u postojanje krajnjeg, makar u cijelosti i nedostižnog cilja, koji je inspirativno svjetlo u svakoj strukovnoj situaciji. Idealizam je pravniku istina, liječniku zdravlje, umjetniku ljepota itd. Svi su sudionici seta ideja koje čine viziju idealne društvene zajednice. U te se ideale, u ritualu strukovne inicijacije, budući stručnjaci zaklinju kao u istine oko kojih će organizirati svoje profesionalno djelovanje u zajednici. Bez ideala kao orijentacijskih točaka društvene organizacije, bilo bi teško zamisliti ijedan vrijednosni sustav, drugim riječima ijedno područje djelovanja. Ako se mladi pravnici zaklinju u pravdu, u što se trebaju zaklinjati mladi muzeolozi? Od kustosa se to nikad nije tražilo jer ih se, zapravo, nije smatralo strukom. Muzeolozi bi se trebali zaklinjati u mudrost koju kao ideal mogu podariti svijetu. Ako njihova prekrcana skladišta, prepuna čudesnih svjedočanstava prošlih iskustava čovječanstva služe ičemu manjem, bit će jedva moguće da postanu samostalna struka.

Što je, ukratko, potrebno za dobro obavljanje stručnog posla? Makar da je riječ o sitnoj ili golemoj muzejskoj ustanovi, prije nego je potrebno ovladati s pet područja stručnosti i razumijevanja:

1. dobro poznavanje svijeta u kojem muzeji djeluju i u kojem njihovi korisnici žive
2. posjedovanje jasne strukovne filozofije
3. razumijevanje ideje baštine i prirode institucije

4. poznavanje korisnika
5. poznavanje tehnika i metoda radnog procesa

Samo peto područje stručnosti može se, gotovo u pravilu, naučiti u praksi.

BILJEŠKE

1. Merseyside Museum, Liverpool; izložbene prostorije imaju povremenu audiovizualnu vezu s konzervatorskim radionicama; ta je praksa u određenom obliku sve prisutnija, a nedavno sam je vidio u Maritime Museumu na otoku Jerseyju.
2. Distinkcija dolazi od Eilean Hooper Greenhill, Leicester University.